

SDĚLENÍ

Ohlédnutí za rokem oslav „900 let Telče“

Rok 1999 náležel v Telči historickým oslavám. Podle barokní legendy založil před devíti sty lety, 15. srpna 1099, moravský markrabě Otto II. kostel Matky Boží na Starém Městě a položil tím základy budoucího města. Památku tohoto činu oslavili Telčané již před dvěma sty a sto lety. V roce 1799 zorganizoval církevní oslavy domnělého založení svatyně místní historik a lékař Jan Pavel Bílek, který tuto událost zaznamenal i ve svých historických dílech. O sto let později, v roce 1899, se realizace oslav uskutečnených opět v církevním duchu ujal telčský děkan P. Alois Hrudíčka, který při této příležitosti vydal knihu popisující historii staroměstského kostela na pozadí dějin města.¹

Po vzoru předků se v Telči po dalších sto letech, roku 1999, opět slavilo výročí 900 let od údajného založení kostela Matky Boží a s ním spjatých počátků města. Iničiátoři oslav s vědomím absence písemného pramene, potvrzujícího pravdivost historického jádra legendy, navázali na ojedinělou ústní tradici vypovídající o kontinuitě historického povědomí o tomto místě. Pokusili se překročit stín vědeckých pochybností a uchopit slavnosti jako příležitost k podchycení zájmu obyvatel města o regionální historii, povzbuzení zdravého patriotismu a navázání na dějinný odkaz minulých generací.

Zásluhou některých členů Muzejního spolku v Telči měli čtenáři Jihlavských a Telčských listů možnost sledovat již od počátku jubilejního roku 1999 historické seriály, přibližující více i méně známá témata z dějin Telče.² Ve spolupráci s telčskou pobočkou Muzea Vysočiny spolek zorganizoval i několik výstav s historickou tematikou, včetně hlavní výstavy „Minulost a současnost Starého Města“, do-

kumentující genius loci místa spjatého s počátky města. Zájem veřejnosti vyvolal cyklus pěti historických přednášek, při kterých jejich autoři věnovali pozornost objasnění nových pohledů na některé etapy vývoje města Telče.³ Hlavní oslavy, při kterých se podařilo citlivě propojit církevní i světskou část, proběhly 15. srpna 1999. Dopolední církevní program započal procesím od kostela sv. Jakuba přes náměstí na Staré Město ke kostelu Matky Boží. V něm poté místní děkan P. Alois Pernička celebroidal slavnostní bohoslužbu zakončenou odhalením a vysvěcením pamětní desky, umístěné při vchodu do kostela. Odpoledne odtud vyšel početný historický průvod směřující zpět na náměstí, kde se po zbytek dne odehrával pestrý doprovodný program. Vyvrcholení oslav předcházelo vydání pamětní medaile, souboru pohlednic s historickými vyobrazeními Telče a publikace „Telč 900 let (1099–1999)“.⁴

Autoři knihy si dali za cíl poskytnout čtenáři celistvý pohled na dějiny města i tradici dějinného vědomí, reprezentovaného existencí oslav i díly o telčských dějinách. Úvodní strany přiblížily zrod legendy o založení města, včetně vzniku, průběhu a hlavních aktérů místních oslav ve dvou předcházejících staletích. Následující kapitola, uvedená nejstarší dosud známou interpretací vzniku města, nastínila historický vývoj Telče v zrcadle uplynulých deseti staletí, dovedený až do současnosti. Autoři se tuto část snažili obohatit o dosud neznámé historické skutečnosti potvrzené při archívním výzkumu. Výzvou budoucím pracím může být i pokus o přiblížení osudů města ve 20. století, kterému se dosavadní historické práce prozatím nevěnovaly.

Další kapitola souhrnně představila místní dějepisce a jejich díla, hodnotící historii Telče

a vznikající od poslední čtvrtiny 18. století až do současnosti. Protože velká část uvedených prací dosud nebyla vydána tiskem, rozhodli se autoři v rámci uvedené kapitoly poprvé zpřístupnit čtenářské obci jedno z nejstarších děl o historii Telče. Jednalo se o české přebásnění veršovaných barokních dějin města Josefa Jana Nepomuka Olivy, jejichž autorem se roku 1806 stal Jan Augustin Czok. Hlavní linii básnické skladby představuje vyličení skutků významných katolických správců města a panství či zdejších rodáků s důrazem na jejich věrnost katolické víře a počinům, jimiž přispěli k větší slávě Telče.⁵

Svébytnou část knihy představuje detailní popis historického vývoje telčské místní části a městské památkové zóny Staré Město. Pozornosti se dostalo zejména stavebnímu vývoji staroměstských památek – kostelu Matky Boží, hřbitovu s kaplí sv. Rocha, špitálu a drobným sakrálním památkám. Text pojednává také o sociální roli zmíněné lokality, vývoji zalidnění a urbanistických zajímavostech, jejichž zásluhou si Staré Město ponechává nadále svůj tradiční zemědělský charakter. Cenou součástí knihy představuje její obrazový doprovod. Množství černobílých fotografií i reprodukcí archiválií, často poprvé publikovaných, jedinečně dotváří měnící se obraz města v průběhu času. Rovněž zdařilé barevné obrazové přílohy s portréty telčské vrchnosti, historickými vedutami či interiéry staroměstských svatyní zdobí závěrečné stránky titulu. Čtenáři z řad odborné i laické veřejnosti uvítají také výběrový přehled literatury a nejdůležitějších archivních fondů k dějinám města.

Organizátorům oslav „900 let Telče“ se podařilo důstojně navázat na předchozí připomínky údajného založení města. Přednášky a publikace se snažily přinést nové poznatky k dějinám Telče. Historický průvod z 15. srpna dokázal oživit kulisy telčského náměstí a stal se magnetem pro velké množství návštěvníků z blízkého i širokého okolí. Domnívám se, že oslavy napomohly oživení zájmu telčských občanů o bohatou historii jejich města a podpořily i jejich patriotismus.

Markéta Hrdličková

Poznámky

1 A. HRUDIČKA, *Kostel Matky Boží a ostatní církevní památky města Telče*, Telč 1899.

- 2 Do 12 čísel Telčských listů postupně přispěli Eva Melmuková-Šašecí, David Zimola, Josef Hrdlička a Markéta Hrdličková. V první polovině roku 1999 připravoval pro Jihlavské listy příspěvky k dějinám Telče Josef Hrdlička.
- 3 Josef BLÁHA – Lubomír KONEČNÝ, *První staletí Telče v pohledu archeologie* (Telč, 14. 4. 1999); Josef HRDLIČKA, *Telč na vrcholu renesance – město a zámek v letech 1500–1650* (Telč, 5. 5. 1999); Markéta HRDLIČKOVÁ, *Barokní Telč a její Staré Město jako poutní místo* (Telč, 12. 5. 1999); E. MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, *Neznámé Telčsko ve druhé polovině 18. století* (Telč 26. 5. 1999); Jan JANÁK, *Staré Město jako centrum vznikajícího průmyslu v Telči* (Telč, 16. 6. 1999).
- 4 Josef HRDLIČKA – Markéta HRDLIČKOVÁ – Eva MELMUKOVÁ – Jiří BLÁHA, *Telč 900 let (1099–1999)*, Telč 1999.
- 5 Jan Augustin CZOK, *Píseň vlastenská o paměti-hodnostech města Telči sepsaná v městys Mráko-tíně dne 17ho července měsíce v 1806tým roce*; SOKA Jihlava, Archiv města Telč, sign. L 1210.

10 let Klubu přátel staré Jihlavy

Dne 9. ledna 1990 se objevil v tehdejší jihlavské Jiskře malý článek tiskového střediska Občanského fóra v Jihlavě podepsaný M. Vávrovou s názvem „*Kdo nám pomůže?*“, který se obracel na jihlavskou veřejnost s žádostí o pomoc při záchraně historického dědictví města Jihlavy. Pisatelka zároveň osobními dopisy oslovila řadu konkrétních osob, o kterých se vědělo, že mají dobrý vztah k jihlavské minulosti. Výsledkem bylo, že se v pondělí 15. ledna 1990 sešlo v tehdejší detašované expozici Muzea Vysočiny v Kosmákově ul. č. 9 dvanáct nadšenců z řad laiků i odborníků, kteří na výzvu zareagovali. Byli to: Jiří Antonů, ing. Marie Holubcová, Ludmila Klukanová a Milada Vávrová za OF, dalšími byli dr. Zdeněk Jaroš, ing. Milan Kolář, dr. Karel Křesadlo, ing. arch. Vladimír Nikiforov, ing. arch. Milena Nikiforová, ing. arch. Jan Sedlák, Alois Šimka a Petr Štěpán. Výsledkem jejich neformálního jednání byl jednomyslný návrh na založení spolku, který by se zabýval jihlavskou historií a památkami města, jakož i jejich ochranou. Přítomní se dohodli, že se znovu sejdou 26. února 1990 a že do té doby připraví náměty pro činnost spolku. Vzpomenutého dne se téměř všichni opět sešli na Kosmákově 9.

Teď se už probíraly konkrétní záležitosti související se založením spolku, který měl mít formu občanského sdružení a stanovilo se jeho poslání. Skupina přítomných se zároveň změnila v přípravný výbor. Po dlouhé diskusi byl pro spolek vybrán název Klub přátel staré Jihlavy (dále KPSJ). Ten podle mínění všech nejlépe vyjadřoval nejen jeho poslání, ale i to, co by mělo spojit jeho členy. Dále byly zformulovány návrhy na obsah a znění základních spolkových dokumentů, kterými byly Stanovy a Jednací řád. Stanovy byly odeslány k registraci na Ministerstvo vnitra České republiky (registrace byla provedena pod č.j. VSP/1-4860/91-R dne 5. 2. 1991). Den ustavení přípravného výboru považujeme za datum vzniku Klubu přátel staré Jihlavy. Potom už nabylo dění obrátek. V článku „Není nám lhostejná“ otištěném 16. 3. t.r. v Jihlavských listech informuje přípravný výbor veřejnost o vzniku KPSJ, předkládá jeho program a zároveň vyzývá zájemce o členství k přihlášení se do klubu. V uveřejněném programu se kromě jiného uvádělo: „Klub bude postupně zjišťovat stav památkového fondu všech (jihlavských) historických objektů a prosazovat jejich legislativní ochranu. Bude nezávislou iniciativou spolupracující se státními orgány v dané oblasti a bude vyvíjet tlak vůči státní správě v konkrétních případech ohrožení kulturních hodnot“. Důležité bylo, že KPSJ dostal do vinku od Muzea Vysočiny „azyl“ v muzejních prostorách na Kosmákově 9, třebaže v 1. roce se schůzky konaly v problematické vstupní hale expozice. Zde se také v úterý 27. března 1990 uskutečnila ustavující schůzka KPSJ za účasti 58 zájemců. Součástí večera bylo schválení obou základních spolkových dokumentů a volba 7členného představenstva. Členy prvního výboru se stali: M. Holubcová, Z. Jaroš, K. Křesadlo, V. Nikiforov, M. Nikiforová, J. Sedlák, M. Telčerová a M. Vávrová. Předsedou KPSJ byl zvolen PhDr. Zdeněk Jaroš, tajemníkem PhDr. Karel Křesadlo a tiskovým mluvčím Milada Vávrová. Poté bylo dohodnuto, že pravidelné schůzky se budou konat (pokud nebude jinak rozhodnuto) každé poslední úterý v měsíci kromě prázdnin a členský příspěvek bude činit ročně 20 Kč na člena. Dále byl plénem přijat návrh na zapojení spolku do celonárodní památkové iniciativy „Nezávislá památková unie“. Pak už dostal slovo historicky první

host, kterým byl ing. arch. J. Jirmus. Vyberhosta nebyl náhodný. Jirmus, významný urbanista, vysvětlil zásady a důležitost územního plánu města Jihlavy, a to v návaznosti na stav a budoucnost městské památkové rezervace. V reakci na besedu se dohodlo předsednictvo Klubu formou otevřeného dopisu místopředsedovi federální vlády dr. Hromádkovi a jihlavským poslancům Brodskému a dr. Svítilovi upozornit na stav jihlavské MPR. Na příštích schůzkách počet členů KPSJ rychle narůstal: v dubnu se přihlásilo dalších 15 a v květnu jich bylo 18. Brzy již měl Klub přes 100 členů. Návštěvy klubovních akcí byly velmi dobré, 70-90 lidí, červnové vycházky se zúčastnilo více než 130 zájemců. Témata jednotlivých přednášek a vycházek, jejich protagonisté: duben - *Stavební vývoj města* (dr. Jaroš, dr. Křesadlo, ing.arch. Sedlák), květen - *Chrám sv. Jakuba* (vycházka, dr. Jaroš, dr. Křesadlo), červen - *Umělecký a historický průzkum vybraných domů na Masarykově nám.* (akad. mal. A. Novák, dr. V. Nejedlý, SÚRPMO Praha), září - *Asanační plán města Jihlavy* (ing. arch. Strejček, ing. arch. Koukal, ing. Křivánek), říjen - *O jihlavském podzemí* (J. Havlíček, L. Michálek), listopad - *Perličky z historie Jihlavy* (P. Štěpán), prosinec - *Archeologický průzkum Rokštejna* (dr. Z. Měřinský), leden - *MPR Jihlava* (dr. A. Filip), únor - *výroční schůze*. Na této schůzi byla provedena rekapitulace 1. roku existence Klubu. Bylo konstatováno, že kromě výše vzpomenutých akcí byl ještě ve spolupráci s ČsČK uspořádán výlet do Kostelce a na hrad Roštejn, v září se rozjela příprava na vydání vlastní publikace „Jihlava“ (redakční radu tvořili: Z. Drábová, M. Hadašová, R. Schebesta, P. Štěpán, M. Vávrová, F. Zástěra st.), byl vytvořen tým pro přípravu oslav 555. výročí přijetí kompaktát v Jihlavě 1436 (dr. Jaroš, dr. Křesadlo, R. Schebesta, P. Štěpán a F. Zástěra st. i ml.), řada členů napsala několik článků do různých periodik o stavu jihlavských památek, v říjnu bylo vyrobeno vlastní klubovní razítko podle návrhu F. Zástěry st. Protože Klub měl vlastní účetnictví, byl výbor 10. září rozšířen o pokladní, kterou se stala J. Novotná. Z těchto důvodů byla jmenovaná dvoučlenná revizní komise ve složení Z. Drábová a F. Zástěra st. Výbor KPSJ se sešel v průběhu roku 2x, aby připravil témata schůzek na následující půlrok. Lze konstatovat, že toto schéma bylo dodržo-

váno i v dalších letech. KPSJ měl 134 členů a 4 čestné členy (byli to: Alfréd Habermann, dr. František Hoffmann, CSc., dr. Josef Hromádka a dr. Petr Pithart).

Rok 1991: březen – *O jihlavském hornictví* (doc. dr. Z. Laštovička), duben – *Ekologie a současnost* (dr. Č. Hofhanzl, poslanec ČNR, ing. Vykydal), květen – *Flora Jihlavských vrchů* (dr. I. Růžička), červen – *Kapitoly z jihlavské historie* (dr. Jaroš, dr. Křesadlo), září – *Jihlavská radnice* (vycházka, dr. Jaroš, dr. Křesadlo), říjen – *Gustav Mahler a Jihlava* (J. Rychetský), listopad – *Historické perličky z okolí Jihlavy* (L. Vilímek), prosinec – *Příčinné souvislosti vzniku jihlavského rudního revíru* (ing. V. Gryc), leden – *Českoněmecké vztahy v Jihlavě* (dr. R. Pisková), únor – *výroční schůze*. Velkým úspěchem 2. roku KPSJ bylo vydání brožury „Jihlava“ (hlavní text M. Vávrová, foto R. Schebesta, výtvarné řešení F. Zástěra, anglické resumé ing. M. Holubcová), která byla dokonce předána prezidentu Václavu Havlovi při jeho návštěvě Jihlavy 27. 6. t.r. Od březnové schůzky se konaly přednášky již v daleko důstojnějším prostředí horního sálu muzea v Kosmákově 9. Návštěvnost zůstávala vysoká, v průměru 70–90 návštěvníků. Na schůzce výboru 24. 4. 1991 poprvé zazněl požadavek na vybudování Mahlerova muzea v Jihlavě, na další schůzce byl vznesen návrh na obnovení tradičního Haviřského průvodu. Dne 15. 10. t.r. byl odeslán k rukám starosty a městské rady protestní dopis proti zbourání historického domu Dominikánská 1. Byl rekonstruován výbor, teď už 9členný, který měl toto složení: Holubcová, Jaroš, Kolář, Křesadlo, Novotná, Sedlák, Schebesta, Telčerová a Vávrová, revizní komise zůstala nezměněná.

Rok 1992: březen – *Literární Jihlava* (doc. dr. J. Rambousek, CSc.), duben – *Návrh nového územního plánu města Jihlavy* (ing. arch. L. Koukal), květen – *Návrh nového územního plánu města Jihlavy II* (ing. arch. J. Jirmus, ing. arch. L. Koukal), květen – *Jihlava, náš domov* (ing. F. Dohnal, starosta), červen – *Jihlavské hradby* (vycházka, dr. Jaroš, dr. Křesadlo), září – *Kostelík sv. Jana Kř.* (vycházka, dr. Jaroš, dr. Křesadlo), říjen – *Přestavba jihlavské radnice* (ing. arch. L. Koukal), listopad – *Česko-německá otázka v Jihlavě II* (dr. Jaroš, dr. Křesadlo), prosinec – *O průzkumu podzemí* (J. Prokop, M. Krutiš, L. Dolejší, J. Navrátil, členové spolku Cunicunulus), leden – *Nové*

Horácké divadlo (ing. arch. J. Strejček), únor – *výroční schůze*. V r. 1992 se rozhodl výbor Klubu zahájit průběžnou každoroční fotodokumentaci některé vybrané části Jihlavy. Úkolu se s úspěchem ujal R. Schebesta, který ho prováděl potom i v dalších letech. Výroční zpráva dále konstatovala, že 8 besed a 2 vycházek se zúčastnilo 747 osob. Z úspěchů lze nejvýše hodnotit zachránění domu Dominikánská 1. Na schůzce 31. 3. t. r. byl odhlasován vstup KPSJ jako kolektivního člena do Spolku Dům Gustava Mahlera. Do makovice opravované věže kostela sv. Ignáce byl vložen pamětní list Klubu. V říjnu 1992 byla podepsána dohoda mezi Klubem a vedením Muzea Vysočiny o bezplatném používání přednáškové místnosti na Kosmákově ul. 9.

Rok 1993: březen – *100 let jihlavského Sokola I* (ing. P. Brada, Mgr. Z. Hromádka), duben – *Veřejná zeleň v Jihlavě* (ing. J. Jelínek), květen – *Oblastní galerie Vysočiny* (navštěva objektu Masarykovo nám. 24, dr. Jelínková), červen – *Kostel sv. Ignáce* (vycházka, dr. Jaroš, dr. Křesadlo), září – *Po stopách jihlavského dolování* (Mgr. A. Franc, dr. Křesadlo), říjen – *Ze zákulisí Horáckého divadla* (H. Červinková, V. Volf), listopad – *Historie jihlavského skautingu* (ing. Kokeš), prosinec – *Advent a vánoce v hudbě* (dr. P. Jiráček), leden – *Loutkářství v Jihlavě* (F. Zástěra, H. Nechvátalová, Tomková), únor – *výroční schůze*. 4. výroční zpráva konstatovala, že poněkud klesl zájem o akce klubu, když účast na besedách se pohybovala mezi 40 až 70 osobami, celkem 546. Řada členů však stále projevovala značnou veřejnou aktivitu v problematice ochrany jihlavských památek. Součástí schůze byly i doplňující volby do výboru Klubu, kde odstoupil ing. Holubcovou a ing. Koláře nahradili ing. Kodaj a Z. Hamr. Pro návštěvníky besed na Kosmákově 9 vznikla od listopadu t.r. poněkud komplikovaná situace, když řada prostor v domě začala být stavebně upravovaná pro chystanou expozici „Mladý Gustav Mahler a Jihlava“. Počínaje rokem 1993 se výbor KPSJ při tvorbě plánu snažil vždy na prosinec volit takové téma, aby správným způsobem korespondovalo s poetikou vánoc.

Rok 1994: březen – *Jihlavský Sokol II* (ing. P. Brada, Mgr. Z. Hromádka), duben – *Ekologické problémy a životní prostředí na Jihlavsku* (dr. M. Macháček), květen – *I. světová válka a Jihlavsko* (dr. V. Svěrák), červen –

Z historie jihlavského hřbitova (vycházka, dr. Jaroš, dr. Křesadlo), září – *Dominikánský kostel sv. Kříže s areálem* (vycházka s rekordní účastí 172 osob, dr. Jaroš, ing. arch. Sedlák), říjen – *Letci z Jihlavska v Anglii za II. světové války* (M. Vávrová), listopad – *Čsl. církev hušitská v Jihlavě* (Mgr. V. Urbančík), prosinec – *Lidé kraje Jedlovského potoka* (Mgr. J. Paulusová), leden – *Knižní minulost Jihlavska* (Mgr. P. Dvořák), únor – *výroční schůze*. Dne 10. 10. 1994 byla podepsána Dohoda mezi Muzeem Vysočiny zastoupeném jeho tehdejším ředitelem dr. P. Jirákem a KPSJ zastoupeném dr. Z. Jarošem o bezplatném používání přednáškově místnosti na Kosmákově 9, která byla 21. 11. t.r. dodatkem dále specifikována, a to s platností do 31. 12. 1995. Akcí Klubu se zúčastnilo v 5. roce trvání na 600 zájemců. Výbor se sešel v tomto roce celkem 3x. Klub pokračoval ve všech svých aktivitách, především v dokumentaci jihlavských památek.

Rok 1995: březen – *Mistrem světa pod pádákem* (V. Klíma), květen (duben) – *50. výročí konce II. světové války* (ing. Ježek, V. Habermannová), květen – *Jihlavská městská doprava* (V. Kusý), červen – *Židovský hřbitov* (vycházka, dr. Křesadlo), září – *Podél Jihlavy a Jihlávky* (vycházka, dr. Jaroš, dr. Křesadlo), říjen – *O kráse ukryté v kovu* (A. Habermann ml.), listopad – *Zvířena střední části ČMV* (ing. M. Dvořák), prosinec – *Z pohádkových koncín* (L. Klukanová), leden – *Jihlavský botanik v Anglii* (dr. I. Růžička), únor – *výroční schůze*. 6. výroční zpráva konstatovala 7 přednášek a 2 úspěšné vycházky. Ve spolupráci s Městem Jihlavou vydal Klub v reedici soubor pohlednic-kreseb prof. B. Metelky. Tým ve složení ing. Koday – Z. Hamr dokončil pasportizaci drobné sakrální a profánní architektury na území města. Dobrý pocit z vykonané práce narušila zpráva o úmrtí jednoho ze zakladatelů Klubu, ing. arch. Jana Sedláka († 2. 2. 1996). Na jeho místo byl do výboru kooptován v únoru 1996 V. Přichystal.

Rok 1996: březen – *Plastická chirurgie v Jihlavě* (dr. L. Čuta), duben – *Jak poroste Jihlava* (ing. arch. L. Koukal), květen – *Zajímavosti z rekonstrukce památek* (K. Klouda), červen – *Horácké divadlo* (vycházka, dr. Jaroš, dr. Křesadlo, J. Fila), září – *O jihlavských památkách* (dr. Jaroš), říjen – *Jihlavské podzemí I* (P. Šikýř), listopad – *Historie Kostelce u Jihlavy* (dr. P. Fučík), prosinec – *Předvánoční po-*

sezení v klášteře, leden – *Jihlavská ZOO* (ing. Jiroušek), únor – *výroční schůze*. Velkou ztrátou pro Klub v r. 1996 bylo těžké onemocnění dr. Karla Křesadla, které ho vyřadilo z klubové práce. Tato skutečnost značně poznamenala veškerou příští činnost Klubu. Na jeho místo ve výboru byl kooptován L. Vilímek. V tomto roce byla založena tradice vánočních schůzek v minoritském klášteře, a to v jídelně zdejší církevní školy. V příjemném prostředí za poslechu koled, vánočního povídání i historických reminiscencí všichni lépe vnímají adventní dobu. Hrozbou pro budoucnost KPSJ byl fakt, že expozice v Kosmákově 9 přešla od 1. 1. 1997 pod správu MěstÚ, který nebyl nakloněn myšlence dále propůjčovat zdejší přednáškovou místnost Klubu. Výroční zpráva uváděla, že KPSJ měl v únoru 1997 120 členů a 4 čestné členy.

Rok 1997: březen – *Putování ČMV* (ing. J. Koday, ing. I. Bohatý), duben – *Poslední nálezy v Jihlavě z pohledu archeologa* (Mgr. D. Zimola), květen – *ČMV očima výtvarníka* (ak. mal. J. Bulant), červen – *Jihozápadní částí staré Jihlavy* (vycházka, dr. Jaroš), září – *Jihovýchodní částí staré Jihlavy* (vycházka, dr. Jaroš), říjen – *Jihlavské podzemí II* (P. Šikýř, J. Šustr), listopad – *Staré vodní náhony v okolí Jihlavy a jejich využití při těžbě a zpracování rudy* (Mgr. K. Malý), prosinec – *Předvánoční posezení v klášteře*, leden – *Příroda Arizony očima botanika* (dr. I. Růžička), únor – *výroční schůze*. Výroční zpráva konstatovala v 8. roce existence Klubu jisté problémy, když od března do října (včetně) se konaly besedy v náhradní prostoře velké zasedačky na radnici. Teprve v listopadu se Klub vrátil zpět do své tradiční místnosti na Kosmákově 9. Přechodná ztráta stálého místa pro spolkovou činnost se však projevila v poklesu návštěvnosti, která několikrát klesla až na 25 účastníků na jedné besedě. Za nemocného F. Zástěru byl do výboru zvolen P. Dvořák. Počínaje rokem 1997 se i pro další roky ustálilo schéma akcí v klubovním roce na 6 přednášek + 1 vánoční posezení + 2 historické vycházky.

Rok 1998: březen – *Brtnický rodák Josef Hoffmann, významný světový architekt* (E. Nosálová), duben – *Jihlavští speleologové vypravují* (J. Prokop a členové společnosti Cunicunulus), květen – *Z historie jihlavských Židů* (dr. Jaroš), červen – *Barokní výzdoba domu Židovská 22 – Mrštíkova 20* (vycházka, dr. Ja-

roš), září – *Kostel Pavla Speráta a kostelík sv. Ducha* (vycházka, dr. Jaroš), říjen – *28. říjen 1918 a Jihlava* (dr. Jaroš, dr. Křesadlo), listopad – *Archeologické památky Peru a Bolívie* (Mgr. D. Zimola), prosinec – *Předvánoční posezení v klášteře*, leden – *30 let jihlavské pobočky České numismatické společnosti* (J. Novák, V. Přichystal), únor – *výroční schůze*. Výroční zpráva konstatuje, že poprvé v historii Klubu klesl počet členů pod 100, úbytek se projevil i na návštěvnosti jednotlivých akcí, když se pohybuje od 25 do 65 (vycházky). Na schůzce výboru byla položena otázka, zda má smysl pokračovat v činnosti. Většina členů výboru byla pro pokračování.

Rok 1999: březen – *Budoucnost Jihlavy z pohledu starosty* (ing. V. Výborný), duben – *Z historie pádu meteoritu na Stonařovsku roku 1808* (Mgr. L. Peltan), květen – *O jihlavském havířském průvodu* (dr. Jaroš), červen – *Rekonstruovaný dům Havířská 31* (vycházka, dr. Jaroš, dr. ing. arch. J. Huňáček), září – *Prohlídka nové expozice Dolování stříbra a mincování* (dr. Jaroš), říjen – *O jihlavském archivu* (dr. R. Pisková), listopad – *Dolování stříbra a mincovnictví v Jihlavě* (Mgr. D. Zimola), prosinec – *Předvánoční posezení v klášteře*, leden – *Historie jihlavského muzea* (Mgr. J. Hošková, dr. Jaroš), únor – *slavnostní schůze k 10. výročí trvání KPSJ*. V 10. roce trvání Spolku bylo hlavním úspěchem spoluvydání publikace „Jihlava v datech“. Celá řada členů Klubu se nadále aktivně podílela na kulturním i veřejném životě, což bylo patrné třeba na jejich podílu na znovuoobnovení Havířského průvodu v červnu 1999. V září t. r. byli do výboru KPSJ zvoleni za odstoupivší P. Dvořáka a L. Vilímka pánové Milan Jiskra a Zbyněk Sedlák. Celkově však přetrvává problém z minulých let, kterým je nižší návštěvnost akcí. Celkem se 10 akcí (včetně 2 vycházek) zúčastnilo 387 osob. Výbor se v průběhu roku sešel 3x.

Je velmi relativní, jak dlouhou dobu představuje 10 let. Z hlediska obecní historie se jedná o nepatrný časový úsek, ovšem v lidském životě již často znamená hodně. Zvláště, když je vyplněn prací a bohatou činností. Lze konstatovat, že to je případ Klubu přátel staré Jihlavy. Při ohlédnutí vidíme na jeho kontě 100 akcí, kterých se zúčastnilo kolem 5000 zájemců, často i nečlenů Klubu. V tomto čísle se skrývá 69 přednášek a 19 historických vycházek, ale také značné úsilí členů výboru Klubu

zajišťujících jeho činnost. Dále je třeba říci, že velká část přednášek měla velmi dobrou úroveň. Jejich přínos byl i v tom, že se zhusta zabývaly novými nebo donedávna tabuizovanými, dosud nepublikovanými problémy. Snad jedinou věcí, která se v průběhu uplynulých 10 let nepodařila, je skutečnost, že se nepodařilo do klubovní práce přitáhnout více příslušníků střední a mladé generace. Přesto můžeme říci, že KPSJ dodržel všechna předsevzetí, které si dal hned při svém vzniku do proklamovaného programového prohlášení. Svědectvím je vlastní publikační činnost, četné novinové a časopisecké články, televizní šoty, samostatné publikace nebo rozhlasové relace jeho členů i petice a protesty upozorňující na tristní stav mnohých jihlavských památek a burcující proti lidské lhostejnosti a zároveň vychovávající k úctě k vlastní minulosti.

Zdeněk Jaroš

Deset let Klubu za historickou Polnou

Psal se leden roku 1990, když našel nápad Václava Fišara z Polné, založit Klub za historickou Polnou (dále jen Klub) příznivou odezvou u několika příznivců regionální historie. Ustavující schůzka se konala 2. února za přítomnosti zakládajících členů Václava Fišara, Jiřího Klusáčka a Jana Prchala. Klub se stal členem Nezávislé památkové unie ČR a 19. února 1990 byl po předchozím předložení svých stanov zaregistrován Ministerstvem vnitra ČR.

Ve stanovách Klubu je m.j. uvedeno: „...cílem činnosti je záchrana, ochrana a rekonstrukce historických a kulturních památek v Polné a okolí. Součástí činnosti je provádění výzkumu, dokumentace, brigádnické práce a propagace, případně i další činnosti souvisejících s ochranou památek a cestovním ruchem.“

Po výzvě otištěné v Polenském zpravodaji se přihlásili další zájemci a na schůzce 21. března 1990 již Klub zaregistroval 13 členů. Bylo dohodnuto zajistit stálé sezónní průvodcovství, založit archiv Klubu a jako úkol číslo jedna – zachránit zdevastovanou židovskou synagogu. Předsedou Klubu byl zvolen učitel Jiří Klusáček.

Suť z propadlého stropu synagogy a náletové byliny a dřeviny vyčistili členové Klubu 9. a 16. května a na schůzce s představiteli města prosadili dorovnání horních částí zdiva a provizorní zastřešení. Tím byl učiněn první a zásadní krok k záchraně vzácné židovské kulturní památky v Polné.

Rok 1991. Započal intenzivním sběrem písemností se vztahem k historii regionu. Agilní členové Klubu – Jan Vytlačil, Jan Prchal a později také Ludmila Vomlelová zahájili fotodokumentaci důležitých událostí v Polné o okolí, fotografie jsou archivovány.

Roku 1992 se Klub stal spoluvydavatelem titulu Polenské pohádky a pověsti. V červnu t.r. proběhly v Polné velkolepé oslavy 750 let nejstarší písemné zmínky o Polné. V rámci oslav připravil Klub samostatnou výstavu „150 let pošty v Polné“ a také výstavku, kterou připomněl 150. výročí příchodu spisovatelky Boženy Němcové do Polné. Byl proveden důkladný soupis nemovitých kulturních památek dle kategorií.

Roku 1993. Členové Klubu postupně očistili všechny pomníky na polenském židovském hřbitově. Pro Ministerstvo kultury ČR dále Klub vypracoval návrhy a dokumentaci pro vyhlášení dalších objektů za památkově chráněné.

Roku 1994. Dne 16. února 1994 se zástupci Klubu zúčastnili jednání s Federací židovských obcí v Praze o dalším využití „rabínského domu“ a o způsobu rekonstrukce synagogy. Dva členy Klubu přijal v březnu na své chatě v Kersku spisovatel Bohumil Hrabal; jeho vzpomínky na dětství v Polné byly zachyceny na audiokazetu a uloženy do archivu Klubu. Tato návštěva z Polné inspirovala B. Hrabala k napsání textu „Já si vzpomínám jen a jen na slunečné dny“ (Týden č. 28/1997 a 29/1997). Ve dnech 20. a 21. srpna 1994 se v Polné uskutečnilo celostátní setkání klubů sdružených v Nezávislé památkové unii. V říjnu Klub uspořádal výstavku o své činnosti na celostátní výstavě neziskových organizací v Praze. Byly získány amatérské filmy se záběry z Polné z let 1940–1943.

Roku 1995 byla činnost Klubu rozšířena o vysazování stromků v lokalitě Kateřinov. Dne 5. dubna uspořádal Klub přednášku cestovatele Františka Slámy o výpravě do východní Afriky s výstupem na Kilimandžáro, kterou zhlédlo na 400 posluchačů. Václav Fišar a Jan

Prchal připravili pro Polenský zpravodaj seriál rozhovorů s pamětníky k 50. výročí ukončení II. světové války a květnových událostí 1945 v Polné. Rozhovory s pamětníky pokračovaly v dalších letech i na jiná témata a měly velmi dobrou odezvu. Klub navázal spolupráci s Vlastivědnou a genealogickou společností ve Velkém Meziříčí, a to formou vzájemných návštěv, přednášek a výměn dokumentů. Na pozvání Klubu přijelo do Polné několik novinářů (následně byly v celostátních denících otištěny články o měšťanském pivovaru a o využití synagogy pro židovské muzeum) a komerční televize Nova (pořad o původu Adolfa Hitlera se měl pokusit vyvrátit spekulace o Hitlerových předcích z Polné). Na výroční členské schůzi schválil Klub návrh Jana Prchala obnovit vydávání kulturně-historického a vlastivědného sborníku „Polensko“, určeného pro členy a přátele Klubu.

Roku 1996 stoupl počet členů na 45 osob. Byl vyhotoven soupis připomínek a návrhů k chystanému územnímu plánu města. Se souhlasem vedoucí pobočky Muzea Vysočiny v Polné Marty Vomelové byly podniknuty přípravné kroky k osamostatnění polenského muzea. U příležitosti 60. výročí úmrtí zakladatele muzea v Polné Břetislava Rérycha (1872–1936) byl zakoupen věnec na jeho hrob a pietně uctěna památka B. Rérycha. Na podzim byly zahájeny práce na vyčištění prastaré obchodní cesty „Kleštěru“, jejíž část se v Polné zachovala. V průběhu roku vyšla čtyři čísla sborníku Polensko.

Na jaře roku 1997 pokračovaly práce na zpřístupnění Kleštěru. Dne 3. dubna 1997 Klub uspořádal přednášku dr. Františka Slámy o výpravě na Sibiř s ing. Miroslavem Zikmundem, zúčastnilo se jí opět okolo 400 zájemců. Ve spolupráci s Muzeem Vysočiny připravil Klub výstavu „Vznik a vývoj pohlednic“ se zaměřením na pohlednice Polné a okolí; tato výstava trvala tři měsíce a po celou dobu byla hojně navštěvována. Již podruhé vyvinul Klub iniciativu na záchranu gotické Dolní brány. Na videokazety byly překopírovány další amatérské filmy, tentokrát z konce 30. let. Pohřbu spisovatele Bohumila Hrabala se zúčastnili Jiří Klusáček, Josef Kodras a Jan Prchal. Syřva Fischerová se přičinila o vydání skládanky – turistického průvodce po Polné, kterou Klub vydal a zajistil i její distribuci do cestovních kanceláří.

V roce 1998 Klub nechal zhotovit skleněné tabule pro výstavní činnost (v hodnotě cca 6.000 Kč), které jsou využívány muzeem, ale i dalšími polenskými organizacemi. Řada členů Klubu věnovala finanční prostředky na pořízení nových polenských zvonů (celkem 14.000 Kč). Klub navázal spolupráci s nově vzniklým Klubem čtenářů Bohumila Hrabala v Nymburku.

Na návrh jednatele Klubu Františka Macha byly v přízemí budovy pošty nainstalovány tři výstavní panely – zajímavosti z historie, informace pro turisty, fotodokumentace apod.

Přičiněním Jiřího Klusáčka došlo k přemístění památného kamene z dláždění u vchodu do hlavního kostela do prostoru brány Kaplanky. Ministerstvo kultury ČR prohlásilo Klešter za státem chráněnou památku. Klubu se podařilo navázat spolupráci s přibyslavským muzeem. Po několikaletém úsilí o samostatnou místnost schválila 17. prosince Městská rada v Polné Klubu bezplatné užívání místnosti v domě č.275 na Varhánkově ulici.

Za vydatné pomoci pracovníků Městského úřadu v Polné byla roku 1999 zařízena a vybavena klubovna. Do ní přemístěný archiv byl postupně tříděn a katalogizován. V průběhu roku využilo klubový archivní fond 38 badatelů. Doklady Klubu slouží pro publikační a výstavní činnost a jsou také využívány studenty a řadou zájemců o historii. Knihovna čítá na 250 svazků a je průběžně doplňována nejnovější literaturou se vztahem k regionu. Knihy, brožury a sborníky jsou pořizovány především díky sponzorským darům člena Klubu Miloslava Klapky z Belgie. Klubovna slouží také pro schůzky kulturní komise městské rady, jejímiž členy jsou i zástupci našeho Klubu. Město Polná schválilo na druhé schůzi zastupitelstva příspěvek na činnost Klubu v roce 1999 ve výši 5.000 Kč. V březnu připravil Klub výstavu ke 100. výročí hilsneriády a jen za první týden ji zhlédlo na 800 návštěvníků. Dobové fotografie, noviny, letáky, korespondenci a další doklady na tuto výstavu poskytl Klub, Muzeum Vysočiny a soukromí sběratelé. Po dvou týdnech byla výstava z prostor radnice přemístěna do muzea, kde byla přístupná ještě v květnu a červnu. Navštívil ji i historik Dr. Bohumil Černý (Vražda v Polné, Justiční omyl) a v polenském nakladatelství Linda dohodl vydání sborníku Hilsneriáda (vyšel ke konci roku 1999).

Druhou výstavu „Polná na dobových fotografiích“ uspořádal Klub za vydatné pomoci Muzea Vysočiny. Opět byly použity materiály z archivů Klubu i z dokumentace Muzea Vysočiny. Výstava potrvála od července do konce roku 1999. Členové Klubu pomohli se sběrem střepů v lokalitě Jeneč u Přibyslavi, kde po celý rok provádělo přibyslavské muzeum průzkum. Jan Vytačil pořídil letecké snímky, fotografie byly posléze předány zástupcům z Přibyslavi na radnici. Představitelé Přibyslavi předali Klubu kopie plánu Polné v podobě z 18. století, jež byl nalezen v depozitáři přibyslavského muzea. Členové Klubu provedli průzkum zaniklých starých komunikací na Polensku. Významnou měrou jim tehdy pomohl Dušan Cendelín z Jupiter Clubu ve Velkém Meziříčí, který se touto tematikou zabývá již několik let. Klub vyslal své zástupce na konferenci „Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999“, která se konala v listopadu v Praze. Zástupci Klubu zde navrhli zaslat žádost rakouské vládě o revizi Hilsnerova procesu s cílem dosažení rehabilitace Leopolda Hilsnera. Konference jejich návrh jednomyslně přijala. Klub měl koncem roku 89 členů. Vyšlo 16. číslo Polenska

V lednu roku 2000 se konala jubilejní 10. výroční konference Klubu. Činnost za uplynulé desetiletí zhodnotila jako úspěšnou, přestože se některé cíle a plány uskutečnit nepodařilo. Klub však svou prací vstoupil do povědomí obyvatel a význam jeho práce překračuje rámeček města. Řada členů byla také za svou činnost pro Klub a město oceněna.

Nezbývá než si přát, aby bylo aktivních zájemců o historii Polné, sdružených v Klubu za historickou Polnou v budoucnu ještě více. Zejména těch věkově mladších.

Jan Prchal

Mikulovská sympozia. XXV. MS 1998. 100 let Vlastivědy moravské a vlastivědná práce na Moravě, Mikulov – Brno b. r. [1999], 194 s.

Sborník přináší příspěvky přednesené na XXV. Mikulovském sympoziu, uspořádaném ve dnech 14.–15. října 1998 u příležitosti sta let od započetí vydávání Vlastivědy moravské

v roce 1897. Obsahuje dva hlavní referáty a 26 kratších článků týkajících se dvou tematických okruhů daných samotným názvem publikace.

Sto let vydávání Vlastivědy moravské zhodnotil v prvním hlavním referátu ten nejpovolanější: Vladimír Nekuda, redaktor Vlastivědy již od roku 1961 (s. 7–13). Uvedl řadu zajímavých informací a čísel z počátků i průběhu celého edičního podniku. Úmysl vydávat publikace, které by obsáhly vlastivědu celé Moravy, se zrodil v olomouckém muzejním spolku, založeném v roce 1883. O pět let později vznikl obdobný spolek v Brně a oba uzavřely o vydávání dohodu, podle níž měl olomoucký spolek zpracovat 39 soudních okresů ze severovýchodní části Moravy, brněnský zbývajících 37 okresů z části jihozápadní. Redaktorem se stal František A. Slavík, profesor české reálky v Brně, od roku 1894 v Hodoníně. Vlastivědu měl vydávat olomoucký knihkupec a nakladatel Romuald Promberger, podle jehož představy a návrhu nakladatelské smlouvy projednávané s oběma spolky se mělo začít s vydáváním v roce 1893 a celá řada o osmi svazcích (dva všeobecné a šest speciálních) měla být uzavřena nejdéle do konce roku 1902. Když nastaly při jednání s nakladatelem Prombergerem těžkosti a k dohodě nedošlo ani s brněnským knihkupcem Jožou Barvičem, rozhodl se výbor Musejního spolku v Brně vydávat Vlastivědu moravskou vlastním nákladem. Ediční program se hned od počátku dělil na dvě řady, obecnou a topografickou, obě začaly vycházet v roce 1897. V osmidílné obecné řadě, uzavřené v roce 1914, byl jako první vydán svazek s názvem Přírodní a zeměpisné poměry Moravy, sepsaný profesorem Slavíkem, po něm pak vyšlo v letech 1899–1905 pět svazků Dějin Moravy od Rudolfa Dvořáka, doplněných v roce 1914 věcným a jmenným rejstříkem. Osmý svazek, Morava za pravěku, napsal v roce 1902 archeolog I. L. Červinka. Tyto souhrnné svazky obecné řady byly přijaty velmi příznivě. Je téměř neuvěřitelné, že od vydání Dvořákových Dějin Moravy uplynulo skoro celé století, než se Morava dočkala moderního zpracování svých dějin Josefem Válkou a Janem Janákem. Jednotlivé svazky řady topografické byly zpracovávány podle soudních okresů a do roku 1948 jich vyšlo 59. Jejich autoři pocházeli nejčastěji z řad středoškolských profesorů, učitelů a kněží. Po krátkém přerušení v době okupace přišla po

roce 1948 přestávka mnohem delší, trvající celých 17 let, než mohl vyjít v roce 1965 další díl, Vlastivěda Vyškovska. Až do 90. let pak vyšlo jen dalších šest svazků, z toho Uherskohradištsko dvakrát. Celkově dnes představuje Vlastivěda moravská encyklopedické dílo o 77 svazcích, které nemá v sousedních zemích obdoby, přestože je v mnohém již zastaralá. Některé svazky obecné řady byly v průběhu 90. let nahrazeny několika dosud vydanými svazky tzv. Nové řady. Výbor Muzejní a vlastivědné společnosti si vytkl za úkol topografickou řadu Vlastivědy moravské dokončit a pokračovat i v řadě všeobecné s názvem Země a lid.

Výsledky, možnosti a perspektivy vlastivědy, tak nazvala druhý hlavní referát trojice olomouckých autorů Josef Bartoš, Jindřich Schulz a Miloš Trapl (s. 15–25). V úvodu podávají definici vlastivědy, charakterizují její náplň a zmiňují se o Historickém místopisu Moravy a Slezska 1848–1960, jehož jsou sami autory, bibliografiích moravských okresů a nedávno vydané bibliografii k dějinám našich měst (Jaromír Kubíček, Bibliografie k dějinám měst České republiky, Brno 1997, 276 s.). Zamyšlejí se nad úrovní současných publikací věnovaných dějinám měst, vesnic, škol, spolků apod., jejichž kvalita je velmi nerovnoměrná. Východisko ke zlepšení vidí v častější spolupráci místních znalců s odbornými pracovníci. Ve druhé polovině článku prezentují některé moderní proudy a názory, které se projevují v evropském a dokonce i světovém měřítku, a pojímům s tím souvisejícím (globální pojetí vlasti, environmentální dějiny, historická ekologie, nový regionalismus, regionální věda aj.). Na závěr autoři připojili poměrně rozsáhlý výběr z teoretické literatury o vlastivědě, vydané v posledních dvou desetiletích v České republice, bývalé ČSSR, Německu (NDR i NSR), Polsku, Rakousku, Rusku, bývalém SSSR, Švédsku a Velké Británii.

Z kratších článků se zmíníme jen o těch, které by mohly mít větší přínos pro čtenáře našeho sborníku. V prvním seznamuje Jaromír Kubíček zájemce s novou řadou Vlastivědy moravské (s. 29–32). Nová řada, rozvržená původně do dvanácti svazků bude mít o jeden svazek více, neboť dějiny Moravy v období 1740–1918 musely být pro rozsáhlou pramenovou základnu rozděleny do dvou svazků. Z těchto třinácti svazků vyšlo již šest, naposledy Janákovo zpracování hospodářských dějin

(Jan Janák, *Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*, Brno, Muzejní a vlastivědná společnost 1999, 321 s.), které však už nemohl J. Kubíček zachytit. Původně plánovaný sedmý svazek *Morava na cestě k občanské společnosti*, zpracováváný nyní Jiřím Malířem, bude označen č. 8. Obdobně se posune číslování i u dalších svazků. Bez zajímavosti není ani výběr z ohlasů odběratelů *Vlastivědy* dosvědčující, že i na Jihlavsku si *Dějiny Moravy* našly své čtenáře. V následujícím příspěvku podává Jan Janák stručnou statistiku publikací vydaných v ediční řadě *Vlastivědná knihovna moravská v letech 1957–1996* (s. 33–37). Celkem v ní vyšlo 80 svazků, největší počet (32) byl věnován dějinám měst, městeček a vesnic. V příloze autor uvádí citace všech monografií, rozdělených do dvanácti oblastí. V dalších článcích prezentuje Josef Bartoš svoji úvahu *Historické místopisy v regionech* (s. 39–45), Ivan Štarha se zabývá tím, do jaké míry využívali autoři *Vlastivědy* fondy a sbírky *Moravského zemského archivu* (s. 53–56), Jitka Balatková zdůrazňuje potřebu moderního hudebního místopisu *Moravy* (s. 57–60) a František Čapka podává stručný přehled vlastivědné práce na katedře historie *Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*, založené v roce 1946 (s. 61–71). V příloze F. Čapka přetiskuje seznam 441 diplomových prací obhájených na katedře historie v posledních třech desetiletích let. Témata se zaměřovala téměř výhradně na 20. století. Řada obhájených prací vycházela z písemných pramenů vztahujících se k některým městům a obcím na Jihlavsku (Bohusoudov, Brtnice, Jihlava, Polná, Telč, Třešť, Velký Beranov). *Vlastivěda jihlavského okresu* se stala vedle dalších 27 svazků předmětem zájmu Karla Mlatečka v jeho příspěvku *Odras husitské revoluce ve Vlastivědě moravské* (s. 85–91).

Poměrně podrobný článek věnuje Bohumír Smutný Janu Tirayovi (s. 117–124), autoru tří svazků *Vlastivědy moravské*, jimiž pokryl celý politický okres Dačice, skládající se ze tří soudních okresů (telčského, dačického a slavonského), a spoluautoru okresu Velká Bíteš. Jan Tiray se narodil 23. října 1858 ve Velké Bíteši v rodině s dlouhou kantorskou tradicí. V letech 1870–1877 vystudoval tři ročníky nižší zemské reálky s německým vyučovacím jazykem v Brně a čtyři ročníky českého učitelského ústavu, rovněž v Brně. Po studiích na-

stoupil v rodné Bíteši na obecnou školu a deset let na ní vyučoval. Před odchodem na stejný učitelský ústav, tentokrát však v roli učitele, stihl vydat obsáhlé dvoudílné dějiny svého rodného města (*Dějiny města Velké Bíteše*, I. a II. díl, Velké Meziříčí 1883 a 1887). V září 1889 nastoupil na nově zřízenou dívčí měšťanskou školu v Telči, o dva roky později se stal jejím ředitelem. Škole věnoval velké úsilí. Pro zkvalitnění výuky organizoval přednášky, výstavky, divadelní představení a výchovné koncerty pro mládež, napsal několik knih o metodice výuky a zasílal články do pedagogických časopisů. Vyvíjel zároveň rozsáhlou mimoškolní činnost. Vedle zájmu o historii a vlastivědu pěstoval hudbu a zpěv a byl aktivním členem několika spolků. V Muzejním spolku převzal po smrti profesora Jana Beringera v roce 1901 funkci kustoda sbírek městského muzea. Svých znalostí o dějinách Velké Bíteše využil k sepsání svazku *Bítešský okres* (Brno 1900, 132 s.), na němž se podílel spolu s Ladislavem Zavadilem, farářem v Osové Bítýšce. V první čtvrtině našeho století publikoval řadu cenných článků z historie Telče a Velké Bíteše a své dílo korunoval vydáním zmíněných tří svazků *Vlastivědy* v rozmezí pouhých čtrnácti let (*Telecký okres*, Brno 1913, 456 s.; *Dačický okres*, Brno 1925, 251 s.; *Slavonický okres*, Brno 1926, 267 s.). Ve svazku *Telecký okres* se znovu a obšírněji věnoval devíti obcím připojeným v roce 1911 k nově vzniklému soudnímu okresu Třešť od okresu Jihlava, popsáným již dříve v příslušném svazku. Po penzionování v roce 1919 se Jan Tiray odstěhoval do Prahy a tam 25. července 1925 zemřel.

Jinou významnou osobností, učitelem Aloisem Josefem Pátkem, autorem vlastivědy jihlavského okresu, se zabýval autor této zprávy (s. 131–134). Článek obsahuje jednak biografické údaje (srov. oddíl *Personálie* v tomto čísle VSV), jednak informace o okolnostech, za nichž byla vlastivěda Jihlavská napsána. Na přípravě textu měl původně spolupracovat s Isidorem Zahradníkem, kaplanem fary u sv. Jakuba, jenž byl pověřen zpracováním historie města Jihlavy. Zatímco A. J. Pátek zaslal rukopis své části již v prosinci 1893, tedy jako první společně s rukopisem brněnského venkovského okresu profesora Františka A. Slavíka, nebyl P. Zahradník s historií Jihlavy stále hotov. Po jeho odvolání na nátlak jihlavských

Němců v březnu 1899 požádala redakce učitele Pátka o převzetí i chybějící části. Ten prosbě vyhověl, a tak mohla vlastivěda Jihlavská (Jihlavský okres, Brno 1901, 248 s.) ve velmi krátké době vyjít. Byla vydána v místopisné řadě jako svazek č. 28, v pořadí jako čtvrtá po okrese brněnském, bítešském a bučovickém a s věnováním MUDr. Leopoldu Fritzovi (1813–1895), nejvýznamnější osobnosti z řad jihlavských Čechů v 19. století, narozeném rovněž v Třešti, resp. v myslivně na Pouštích nedaleko Třeště. Vlastivěda je dnes již značně zastaralá a v některých pasážích týkajících se

nejstarších dějin Jihlavy a některých vsí uvádí nesprávné údaje.

Další články zachycují výsledky vlastivědné práce na Třebíčsku, Velkobítešsku a v některých jiných místech nebo oblastech Moravy a také severních Čech. Sborník je vhodným připomenutím úlohy, kterou Vlastivěda moravská sehrála ve své době, tj. v době emancipace českého národa, a významu, jaký má pro historiky, studenty a vlastivědné pracovníky ještě v současné době.

Vlastimil Svěrák